

ĐIỀU CHỈNH CẤU TRÚC KHÔNG GIAN ĐÔ THỊ THÀNH PHỐ HÀ NỘI NĂM 2011 DỰA TRÊN KHUNG THIÊN NHIÊN -MỘT LIỆU PHÁP THUẬN TỰ NHIÊN ĐỂ CHỮA LÀNH ĐÔ THỊ

TS.KTS **NGUYỄN VĂN TUYÊN** | KHOA KIẾN TRÚC VÀ QUY HOẠCH, ĐẠI HỌC XÂY DỰNG HÀ NỘI
THS.KTS **NGUYỄN TRẦN LINH** | PHÓ TỔNG GIÁM ĐỐC, GIÁM ĐỐC THIẾT KẾ CÔNG TY CP ĐẦU TƯ
VÀ TƯ VẤN XÂY DỰNG ICU

Tóm tắt

Đồ án Quy hoạch chung xây dựng Thủ đô Hà Nội đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2050 đã được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt tại Quyết định số 1259/QĐ-TTg ngày 26/7/2011 (gọi tắt là Quy hoạch chung Hà Nội năm 2011). Cấu trúc không gian đô thị theo Quy hoạch chung Hà Nội năm 2011 dựa trên lý thuyết Thành phố vườn, xây dựng cấu trúc giao thông hướng tâm, vành đai và hành lang xanh rộng lớn chiếm đến 70% diện tích tự nhiên. Tuy nhiên, đến nay cấu trúc không gian đô thị này đã bộc lộ nhiều hạn chế, bất cập dẫn đến vấn đề đô thị ngày càng trầm trọng (và theo nhóm tác giả đây là những vết thương đô thị). Rất may, thành phố Hà Nội còn lưu giữ khung thiên nhiên đa dạng gắn với hệ thống rừng núi, sông hồ và các khu vực thoát lũ. Đây có thể là liều thuốc quý để chữa lành đô thị. Bài báo đưa ra một liệu pháp thuận tự nhiên để chữa lành vết thương đô thị gắn với khung thiên nhiên. Trên cơ sở liệu pháp thuận tự nhiên đó, bài báo đề xuất điều chỉnh mô hình cấu trúc không gian đô thị trong Quy hoạch chung Hà Nội năm 2011.

Abstract

The General Planning Project for Hanoi Capital Construction to 2030, with a vision to 2050 was approved by the Prime Minister in Decision No. 1259/QĐ-TTg dated July 26, 2011. The urban spatial structure according to the 2011 Hanoi General Plan is based on the Garden City theory, building a radial traffic structure, belts and large green corridors accounting for 70% of the natural area. However, up to now this urban spatial structure has revealed many limitations and inadequacies leading to increasingly serious urban problems (and in my opinion these are urban wounds). Fortunately, Hanoi city still preserves a diverse natural framework associated with a system of forests, mountains, rivers, lakes and flood drainage areas. This can be a valuable medicine to heal urban areas. The article offers a natural therapy to heal urban wounds linked to a natural framework. Based on that natural therapy, the article proposes adjusting the urban spatial structure model in the 2011 Hanoi General Plan.

Theo đồ án Quy hoạch chung Hà Nội năm 2011, Hà Nội phát triển theo mô hình chùm đô thị gồm khu vực đô thị trung tâm, 5 đô thị vệ tinh, các thị trấn được kết nối bằng hệ thống giao thông đường vành đai kết hợp các trục hướng tâm, có mối liên kết với mạng lưới giao thông vùng và quốc gia. Đô thị trung tâm được phân cách với các đô thị vệ tinh, các thị trấn bằng hành lang xanh (chiếm đến 70% diện tích đất tự nhiên của Thành phố). Một đồ án quy hoạch xây dựng Thủ đô với hi vọng sẽ chữa lành những “vết thương đô thị”, phát triển đô thị năng động, hiệu quả, có môi trường sống tốt, tạo lập Thủ đô “Xanh - Văn hiến - Văn Minh - Hiện đại”. Hiện nay, UBND thành phố Hà Nội đang tổ chức thực hiện điều chỉnh Quy hoạch chung Hà Nội năm 2011. Đồ án hiện vẫn trong giai đoạn lập, xin ý kiến đóng góp cộng đồng và các bên liên quan. Đây là vấn đề trọng đại của Quốc gia, cũng là trách nhiệm đặt ra cho các nhà khoa học, cho mỗi công dân Việt Nam trong việc đóng góp bảo vệ, xây dựng và phát triển Thủ đô bền vững.

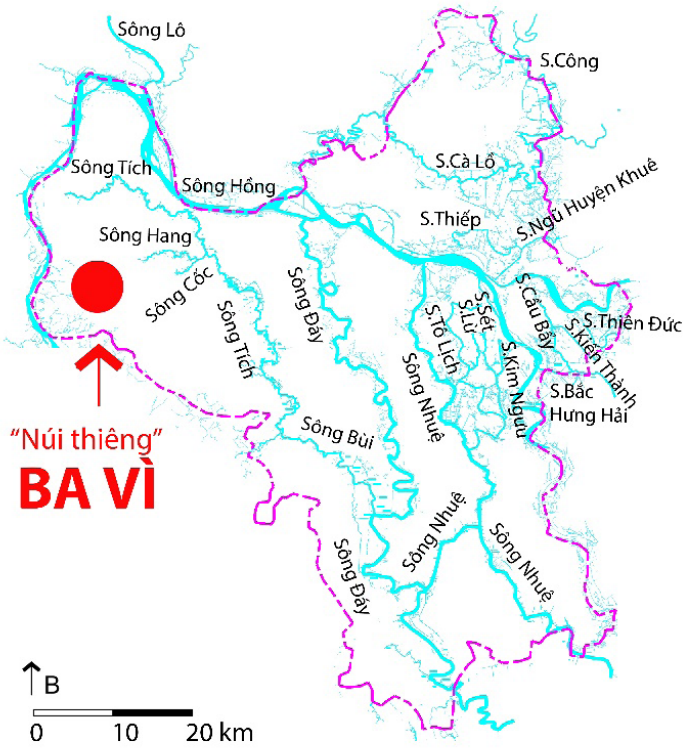
ĐÔ THỊ HÀ NỘI VỚI NHỮNG VẾT THƯƠNG CHƯA LÀNH

Từ năm 2011 đến nay, đô thị vẫn tiếp tục phát triển lan tỏa theo các trục đường hướng tâm, trong khi các vấn đề giãn dân khu vực đô thị lõi, quá tải giao thông, thoát nước mưa và nước thải, ô nhiễm môi trường đô thị vẫn chưa được giải quyết. Mâu thuẫn giữa quá trình mở rộng phát triển đô thị và bảo vệ quỹ không gian tự nhiên càng trở nên mạnh hơn. Các dòng sông vẫn đang “chết dần”, tiếp tục bị đầu độc bằng nước thải sản xuất và sinh hoạt. Tắc nghẽn và nguy cơ ngập lụt ngày càng tăng và có xu hướng phức tạp hơn do tác động của biến đổi khí hậu. Giá trị bản sắc văn hóa Thủ đô mai một, biến đổi tiêu cực. Không gian di sản văn hóa truyền thống của Thủ đô ngày một thu hẹp do quá trình đô thị hóa. Khu vực ngoại thành vốn đã khó quản lý, lại càng khó khăn hơn khi đưa vào quy hoạch Hành lang xanh và Vành đai xanh. Những “vết thương đô thị” này “chưa lành” đang ngày càng trầm trọng hơn. Từ những vấn đề trên, cần phải điều chỉnh tư duy quy hoạch, trọng tâm là điều chỉnh lại cấu trúc không gian đô thị hướng tới cân bằng với khung thiên nhiên, kiểm soát

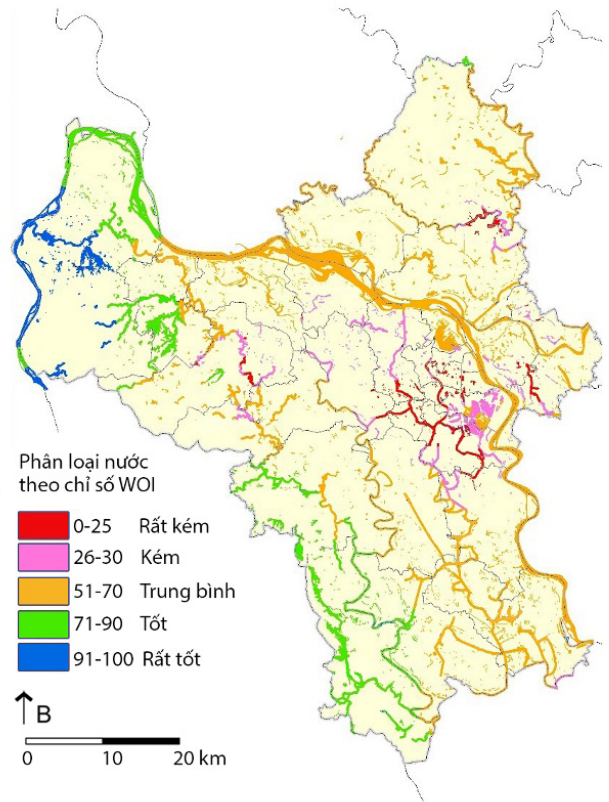
những mâu thuẫn phát triển kinh tế và bảo vệ môi trường đô thị.

ĐIỀU CHỈNH QUY HOẠCH CHUNG THỦ ĐÔ HÀ NỘI ĐẾN NĂM 2045, TẦM NHÌN ĐẾN NĂM 2065 (DỰ THẢO THÁNG 11/2023) LIỆU CÓ CHỮA LÀNH CÁC VẾT THƯƠNG ĐÔ THỊ?

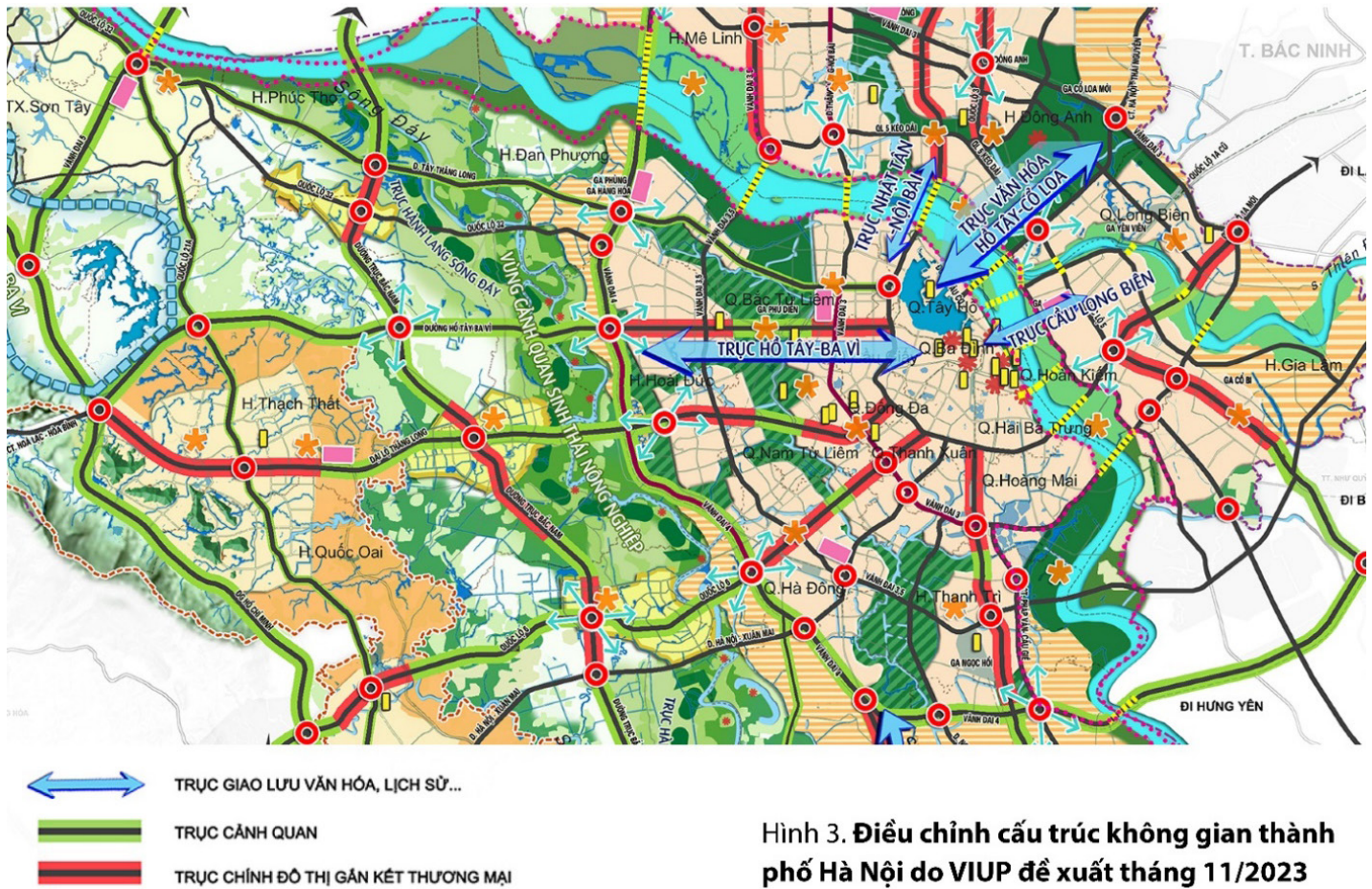
Cấu trúc không gian đô thị thành phố Hà Nội (theo dự thảo quy hoạch xin ý kiến tháng 11/2023) theo mô hình chùm đô thị đa cực - đa trung tâm, cấu trúc không gian lấy trục đường vành đai và hướng tâm để thiết lập: gồm 1 trung tâm; 3 vành đai; 8 trục hướng tâm và 1 trục không gian cảnh quan sông Hồng; 9 vùng liên huyện. Hệ thống đô thị gồm 1 đô thị trung tâm, các đô thị vệ tinh và hệ thống các thị trấn sinh thái nằm trong vùng Hành lang xanh. Đồ án cố gắng diễn giải kỹ nội dung mô hình phát triển và cấu trúc không gian đô thị gắn với yếu tố sinh thái, văn hóa và thông minh. Tuy nhiên, nhìn chung về tổng thể, cấu trúc không gian đô thị không có thay đổi nhiều so với Quy hoạch chung Hà Nội năm 2011. Cấu trúc không gian đô thị vẫn tuân thủ mô hình Thành phố vườn (đô thị trung tâm, các đô thị vệ tinh và được giới hạn bởi Hành lang xanh - Vành đai xanh), các trục không gian

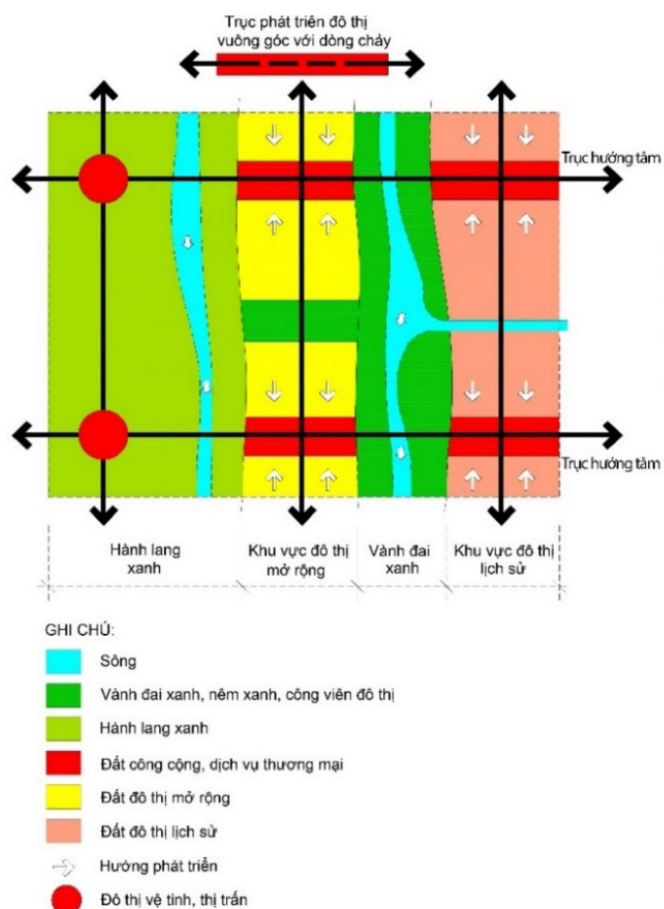
Hình 1. **Hệ thống sông tại thành phố Hà Nội**
không gian “**NƯỚC THIÊN**”, không gian kết nối
thiên nhiên, văn hóa, con người và liên kết cấu
trúc không gian đô thị

Hình 2. **Ô nhiễm nước tại thành phố Hà Nội**
“Ô NHIỄM NƯỚC” - là vết thương lớn nghiêm trọng vẫn chưa lành, chia cắt thiên nhiên, văn hóa, con người và cấu trúc không gian đô thị

Hình 3. Điều chỉnh cấu trúc không gian thành phố Hà Nội do VIUP đề xuất tháng 11/2023

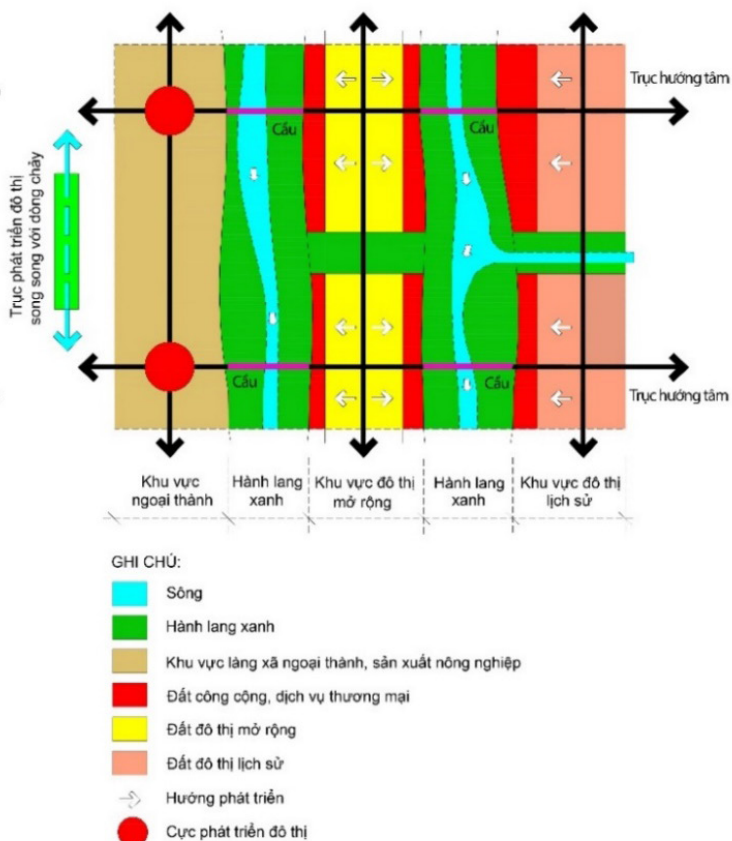
HÌNH 4: Điều chỉnh cấu trúc không gian thủ đô Hà Nội năm 2011 do VIUP đề xuất (tháng 11/2023)

Tư duy phát triển "bám trục hướng tâm" hình thành trục chính đô thị gắn với thương mại, gia tăng quỹ đất ở mới, quỹ đất phát triển kinh tế hạn chế, chia cắt không gian tự nhiên, gây áp lực giao thông, thúc đẩy phát triển nén vào trung tâm, khó khăn kiểm soát phát triển lan tỏa, khó khăn kiểm soát khu vực hành lang xanh rộng lớn bao gồm toàn bộ khu vực ngoại thành.

chính của đô thị được định hướng trên cơ sở các tuyến giao thông hướng tâm và hoạt động thương mại. Có thể nhận rõ nhất thay đổi trong đồ án là việc điều chỉnh mở rộng thêm không gian phát triển đô thị phía bắc sông Hồng và phía Tây Nam đường Vành đai 4, làm rõ hơn mô hình TOD áp dụng và tích hợp thêm sân bay mới. Quy mô đất đô thị tăng (từ 30% lên 60%), diện tích không gian xanh giảm (từ 70% xuống còn 40%). Không gian đô thị tiếp tục chiếm dụng vào các không gian tự nhiên, khu vực tiêu thoát lũ và đất nông nghiệp vùng ven. Với cấu trúc không gian đô thị này không những không thể chữa lành vết thương đô thị mà có thể còn làm vết thương tiếp tục trầm trọng hơn.

TÌM KIẾM MỘT LIỆU PHÁP THUẬN TỰ NHIÊN ĐỂ CHỮA LÀNH CHO ĐÔ THỊ HÀ NỘI

Liệu pháp thuận tự nhiên bắt đầu như là một nguyên tắc chăm sóc sức khỏe chính thức ở Hoa Kỳ trong những năm đầu của thập kỷ 1900. Được thành lập trên sức mạnh chữa

HÌNH 5: Điều chỉnh cấu trúc không gian thủ đô Hà Nội năm 2011 do TS.KTS Nguyễn Văn Tuyên - trường đại học xây dựng Hà Nội đề xuất

Tư duy phát triển đô thị "bám sông" - "tự nhiên" hình thành trục chính đô thị gắn với hành lang xanh sông, gia tăng quỹ đất phát triển kinh tế, kiểm soát phát triển đất ở, hạn chế chia cắt không gian tự nhiên, giảm áp lực lên giao thông, giảm phát triển nén vào trung tâm, kiểm soát phát triển lan tỏa, tách phần đất làng xã và nông nghiệp ngoại thành ra khỏi hành lang xanh.

bệnh của tự nhiên, liệu pháp thuận tự nhiên nhấn mạnh: Phòng ngừa và điều trị bệnh thông qua một lối sống lành mạnh, điều trị tổng quát trên mỗi bệnh nhân và sử dụng khả năng chữa bệnh tự nhiên của cơ thể. Nhiều nghiên cứu trên thế giới về cách tiếp cận thuận tự nhiên đã chứng minh không thua kém các phương pháp y học thông thường và có hiệu quả về chi phí.

Lối tư duy quy hoạch "Chinh phục thiên nhiên" của những thập niên 70 dần được thay thế bởi tư duy "Thích ứng với thiên nhiên" gắn với ứng xử "thuận tự nhiên". Tại Việt Nam, đã có nhiều bài học kinh nghiệm lịch sử quý báu về quy hoạch đô thị thuận theo tự nhiên sông, biển, rừng, núi và một trong các đô thị trở thành đô thị sinh thái nghỉ dưỡng vô cùng hấp dẫn (Đà Lạt, Tam Đảo, Hạ Long) và vịnh danh như một đô thị đáng sống nhất thế giới (Đà Nẵng). Tất cả bài học kinh nghiệm ấy đều thể hiện cách ứng xử khiêm nhường, đúng mực trước thiên nhiên. Và đáp lại, thiên nhiên cũng cho đô thị những liều thuốc quý để đô

thị có thể tự chữa lành những vết thương. Như vậy, một liệu pháp thuận tự nhiên cho đô thị phải được xây dựng trên cơ sở một khung thiên nhiên trong lành và gắn với: Thiết lập, duy trì và kiểm soát phát triển đô thị thông qua hệ thống khung thiên nhiên, tích hợp khung thiên nhiên để giải quyết các vấn đề đa ngành của đô thị và sử dụng khả năng phục hồi tự nhiên của đô thị.

ĐIỀU CHỈNH CẤU TRÚC KHÔNG GIAN ĐÔ THỊ HÀ NỘI BẰNG LIỆU PHÁP THUẬN TỰ NHIÊN

Từ quan điểm liệu pháp thuận tự nhiên cho đô thị, cấu trúc không gian đô thị thành phố Hà Nội phải lấy khung thiên nhiên để thiết lập và xây dựng các trục phát triển. Khung thiên nhiên vừa là di sản Tự nhiên - Văn hóa, vừa là tài nguyên chủ đạo cho phát triển đô thị Thông minh - Sáng tạo, định dạng hình thái không gian đô thị Xanh - Hiện đại - Bản sắc. Một khung thiên nhiên tốt sẽ kiến tạo môi trường đô thị lành mạnh, lan tỏa được tính tiên phong và dẫn dắt của Thủ đô, tự

Đặc điểm cấu trúc	Cấu trúc không gian đô thị theo quy hoạch chung Hà Nội năm 2011	Điều chỉnh cấu trúc không gian đô thị theo Quy hoạch chung Hà Nội năm 2011 dựa trên khung thiên nhiên
Mô hình lý thuyết áp dụng	Thành phố vườn: Đô thị hạt nhân và các đô thị vệ tinh, hành lang xanh toàn bộ khu vực ngoại thành giới hạn phát triển đô thị hạt nhân và đô thị vệ tinh, vành đai xanh sông Nhuệ giới hạn khu vực đô thị lịch sử và đô thị mở rộng	Thành phố sông: Các cực phát triển đô thị bố trí thuận theo các hành lang sông, được phân tách, giới hạn và liên kết bởi hệ thống hành lang xanh sông. Khu vực đất làng xã và sản xuất nông nghiệp ngoại thành được tách ra thành chức năng độc lập với hành lang xanh
Mô hình cấu trúc không gian đô thị đề xuất	Dạng chùm đô thị. Một đô thị trung tâm. Năm đô thị vệ tinh và các thị trấn. Tính chất, quy mô và chức năng xác định cụ thể theo quy hoạch.	Mạng lưới các cực phát triển đô thị linh hoạt. Không nên áp đặt tính chất cứng của các cực phát triển linh hoạt mà phải xây dựng các kịch bản chiến lược phát triển. Trên cơ sở kịch bản chiến lược phát triển linh hoạt, tùy vào tiềm năng, nguồn lực và năng lực quản trị đô thị mà định hướng tính chất, quy mô và chức năng các cực phát triển.
Thành phần chức năng	Đô thị hạt nhân là trung tâm chính trị, văn hóa, lịch sử, dịch vụ, y tế, đào tạo chất lượng cao của cả nước, khu vực và Thành phố Hà Nội, có dân số khoảng 4-4,5 triệu người.	Cực phát triển hạt nhân là trung tâm Chính trị - Văn hóa - Dịch vụ thương mại - Khoa học giáo dục chất lượng cao của cả nước, vùng và Thành phố Hà Nội, bám theo hành lang xanh sông Hồng. Các khu vực đô thị mới được hình thành trên cơ sở các khu vực địa hình thuận lợi, bám hành lang xanh sông, không cản trở dòng chảy Tự nhiên - Văn hóa và thu hẹp vùng thoát lũ.
	5 đô thị vệ tinh là Hòa Lạc, Sơn Tây, Xuân Mai, Phú Xuyên - Phú Minh và Sóc Sơn có dân số từ xấp xỉ từ 21-75 vạn người/1 đô thị.	5 cực phát triển đô thị là Hòa Lạc, Sơn Tây, Xuân Mai, Phú Xuyên - Phú Minh. Phân rõ vai trò các cực phát triển đô thị này: Phú Xuyên - Phú Minh bám lấy hành lang xanh sông Hồng và sông Nhuệ, là cực phát triển đô thị quan trọng nhất, cửa ngõ của đô thị ra phía đông, đông nam. Nên phát triển cực đô thị này là đô thị thông minh phức hợp đa ngành (mô hình thành phố trong thành phố).
Liên kết cấu trúc	Hệ thống giao thông vành đai và xuyên tâm liên kết đô thị hạt nhân và các đô thị vệ tinh, giữa các đô thị vệ tinh với nhau	Hệ thống liên kết gắn với các hành lang xanh thông qua 03 dòng chảy: - Dòng chảy tự nhiên gắn với các con sông. - Dòng chảy kinh tế gắn với các trung tâm dịch vụ, liên kết các cực phát triển đô thị, liên kết Thủ đô với các tỉnh trong vùng và cả nước. - Dòng chảy văn hóa gắn với việc bảo tồn và phát huy giá trị di sản tự nhiên và văn hóa, làng nghề truyền thống.

nhiên chữa lành những vết thương của đô thị Hà Nội.

Đề xuất các quan điểm điều chỉnh cấu trúc không gian đô thị Hà Nội: (1) Khung thiên nhiên là yếu tố cốt lõi thiết lập cấu trúc không gian và kiểm soát phát triển; (2) Hành lang sông phải là trục chính đô thị; (3) Phát triển đô thị thuận theo các dòng chảy tự nhiên; (4) Sử dụng mô hình công trình thông minh, tích hợp và linh hoạt đa chức năng để giảm thiểu xung đột, mâu thuẫn giữa phát triển đô thị với hệ thống khung thiên nhiên, đảm bảo hệ thống tiêu thoát nước của đô thị; (5) Xây dựng chính sách để thúc đẩy vai trò, vị thế khung thiên nhiên trong việc giải quyết các vấn đề chung của đô thị.

BÀN LUẬN

Điều chỉnh cấu trúc đô thị thành phố Hà Nội giống như tìm bài thuốc chữa lành cho những vết thương đô thị Hà Nội. Người lập quy hoạch giống như người thầy thuốc cần tìm ra được căn nguyên nguồn bệnh để chữa trị. Theo nhóm tác giả, ô nhiễm của các dòng sông là căn nguyên của nguồn bệnh của đô thị Hà Nội cần phải chữa lành ngay. Để chữa bệnh này, trước hết phải tái nhìn nhận hành lang sông có vai trò “*không gian thiêng*” của đô thị Hà Nội. Giống như “*núi thiêng*” Ba Vì gắn với truyền thuyết Sơn Tinh, thì sông Hà Nội là “*nước thiêng*” gắn với truyền thuyết Thủy Tinh. Sông Hà Nội là Di sản thiên nhiên và văn hóa cần phải khôi phục và bảo vệ bằng mọi giá. Nếu Đà Lạt là “*Thành phố trong rừng*” thì Hà Nội là “*Thành phố trong sông*”. Hành lang sông không dừng lại ở vai trò “*trục cảnh quan*” đơn thuần, là “*vườn cảnh sau nhà*” mà phải trở thành “*trục chính đô thị*”, nơi Thành phố ứng dụng phát triển mô hình kinh tế Xanh - Sáng tạo. Trục hành lang sông Hồng phải là trục phát triển chủ đạo, là không gian khẳng định vị thế tầm nhìn của Thủ đô Hà Nội, của Quốc gia. Điều chỉnh cấu trúc không gian đô thị thành phố Hà Nội từ mô hình “*Thành phố vườn*” sang mô hình “*Thành phố sông*”, từ “*chùm đô thị*” sang “*mạng lưới đô thị linh hoạt*” thuận theo tự nhiên (lấy hành lang sông làm trục chủ đạo). Các đề xuất điều chỉnh chắc chắn là một liệu pháp thuận tự nhiên có hiệu quả để khai thông các “*Mạch phát triển*” và tạo ra “*Trường cảm ứng*” cho Thủ đô, thể hiện được tính khởi xướng và dẫn dắt của Thủ đô cho các đô thị Việt Nam. Chữa lành các con sông thì TỰ NHIÊN sẽ chữa lành các VẾT THƯƠNG của đô thị Hà Nội!

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Viện quy hoạch Đô thị và Nông thôn quốc gia - VIUP (2023), *Dự thảo quy hoạch chung xây dựng Thủ đô Hà Nội đến năm 2045 và tầm nhìn đến 2065, thuyết minh tổng hợp* dùng để xin ý kiến vào tháng 11/2023.
- Huỳnh Hữu Phú (2010). *Phát huy tiềm lực tự nhiên, kinh tế, xã hội và giá trị lịch sử - văn hóa phát triển bền vững thủ đô Hà Nội đến năm 2020*, Nhà xuất bản Hà Nội.
- Nguyễn Văn Tuyên (2022). *Cấu trúc quy hoạch thành phố Hà Nội*, Nhà xuất bản Xây dựng.
- Fritz H, Flower G, Weeks L: *Intravenous vitamin C and cancer: a systematic review. Integr Cancer Ther* 13(4):280-300, 2014. doi: 10.1177/1534735414534463